

альність сільськогосподарських підприємств у плані обробки землі.

Проте навіть зростання екологічних проблем у селах робить їх однаково більш привабливими щодо чистого довкілля, ніж міста. Відносно новою тенденцією стало переселення невеликої кількості людей з міст у села і створення екопоселень. Люди, що довго живуть у великому мегаполісі, при нагоді виїжджають на природу. Хто на вихідні, а хто й кардинально – на все життя. Причин і мотивів руралізації, тобто процесу протилежному урбанізації, коли населення «відтікає» до сільської місцевості, багато. Тут свою роль може відіграти економічний стан у великих містах, коли жити в дорогому населеному пункті та ще й знайти там роботу стає неможливим. Частіше ж це відбувається з релігійних або екологічних мотивів.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі викладеного, можна зробити висновок про необхідність державного втручання в процес формування середовища, стимулювання створення й використання інновацій у сільській місцевості, а також розбудови сучасної інфраструктури для інформатизації суспільства, яка насамперед забезпечить населення сіл доступом до можливостей упровадження сучасних технологій, що сприятиме вирівнюванню рівня життя населення села й міста.

На сьогодні сучасна людина вже не може уявити своє життя без телефону, комп'ютера, автомобіля, побутових приладів тощо, тобто без інновацій, які для нас стали вже звичними. Більшість учених вважають, що інновації є основною рушійною силою

економічного й соціального розвитку. Інноваційна діяльність призвела світову спільноту до нового, більш високого ступеня розвитку.

Тотальне проникнення соціальних інновацій у сільську місцевість здатне суттєво підвищити рівень життя населення і при цьому зменшити диференціацію, проте якщо цей процес зачепить лише найбагатші верстви сільського населення, то це тільки збільшить розрив.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Когатько Ю.Л. Аналіз видів територіальних диспропорцій у рівні та якості життя за рівнем охоплення / Ю.Л. Когатько. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 6. – С. 35–39.
2. Рівень життя населення України/ НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики країни; за ред. Л.М. Черненко. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.
3. Дорогий наш Кременчук: квартири у місті вже коштують, як у Болгарії // Кременчуцький Телеграф. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.telegraf.in.ua/topnews/2013/04/15/dorogiy-nash-kremenчук-kvartiri-u-mst-vzhe-koshtuyut-yak-u-bolgariyi_10028379.html.
4. Богуш Л.Г. Комплексний розвиток соціальної сфери сільської місцевості України: проблеми та підходи до підвищення ефективності його державного регулювання/ Л.Г. Богуш. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/33235/58-Roshchina.pdf?sequence=1>.
5. Лебедев Р. Радіо в Україні – далі буде? / Р. Лебедев. – 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2011/05/110504_radio_rl.shtml.

УДК 331.1

Рябека О.Г.

*кандидат політичних наук,
Радник Заступника Голови Верховної Ради України*

РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ Й РИЗИКИ

У статті вивчено сучасне становище ринку праці в Україні. Визначено основні проблеми ринку праці України. Запропоновані пріоритетні напрями реформування українського ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість населення, безробіття, економічна активність населення, система оплати праці.

Рябека А.Г. РАЗВИТИЕ РЫНКА ТРУДА: ПРОБЛЕМЫ И РИСКИ

Статья посвящена изучению современного состояния рынка труда в Украине. Автором определены основные проблемы рынка труда Украины. Предложены приоритетные направления реформирования украинского рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, занятость населения, безработица, экономическая активность населения, система оплаты труда.

Ryabeka O.Hr. LABOUR MARKET DEVELOPMENT: CHALLENGES AND RISKS

The paper is dedicated to the study of the current situation of the labour market in Ukraine. The author defines basic problems of the labor market of Ukraine. Promising directions for reforming Ukrainian labour market are suggested.

Keywords: labour market, employment, unemployment, population, economic activity, wage system.

Постановка проблеми. Трансформаційні зміни, що відбувалися на ринку праці протягом останніх років, призвели до виникнення негативних тенденцій, пов'язаних з функціонуванням ринку праці, зміною структури незайнятості, повільними темпами адаптації ринку праці до змін економічної кон'юнктури, відсутністю дієвої політики реструктуризації зайнятості. Причому розвиток ринку праці характеризувався відсутністю значних коливань обсягів незайнятості, обмеженими масштабами вивільнення робочої сили з

економічних причин, що свідчить про неефективність структурних реформ, які відбуваються у сфері зайнятості й економіці загалом. Однією з найгостріших залишається проблема збереження достатньо вагомої частки довготривало безробітних та обмежені можливості їх працевлаштування, що формує основу для наростання соціальних ризиків у сфері праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем функціонування ринку праці в Україні, управління персоналом, оцінки людського

капіталу присвячені праці багатьох фахівців у галузі економіки. Зокрема, фінансово-економічним аспектам ринку праці й боротьби з безробіттям приділили увагу П.О. Нікіфоров та А.О. Вольська. Питання врахування людського капіталу як ключового чинника створення додаткової вартості, формування прибутку, забезпечення економічної безпеки підприємства розглянуті в працях таких науковців, як І.П. Мойсєнко, М.Я. Демчишин, О.Й. Косарев, О.І. Захаров, О.М. Рибак. Нові підходи до використання персоналу охарактеризували С.О. Василенко, С.А. Жуков, А.П. Миронов та ін.

Виділення не вирішених раніше складових загальної проблеми. Останні праці містять результати досліджень в умовах докризової економіки. Зміна економічної ситуації вимагає перегляду окремих положень і підходів, адаптації їх до нових умов, що склалися та прогноуються надалі.

Формування цілей статті. Метою дослідження є визначення сучасного становища ринку праці в Україні, дослідження наявних проблем та пошук перспективних напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження українського ринку праці в період перебудови економіки засвідчують, що Україна не змогла сформулювати цілісну концепцію регулювання національного ринку праці. У цей період основні зусилля були спрямовані на регулювання масштабів офіційного безробіття за рахунок малоефективної зайнятості працеспроможного населення. Країна фактично не має довгострокової стратегії й реальних механізмів, які могли б принципово змінити ситуацію на краще. Низька оплата праці, відсутність гідної зайнятості за своєю кваліфікацією й професіональним напрямом на українському ринку праці призводить до зниження рівня конкурентоспроможності суб'єктів ринку з високою кваліфікацією. За даними українських дослідників, частка заробітної плати в собівартості продукції в Україні становить 14%, в той час, коли у більшості країн Європейського Союзу цей показник знаходиться на рівні 30–35% [1, с. 251].

На сьогодні можна виділити такі основні тенденції формування й розвитку ринку праці у вітчизняній економіці: непослідовність проведення економічної політики; висока залежність економічної сфери від політичної кон'юнктури; відсутність чітких пріоритетів та орієнтирів розвитку; недовіра населення до державної соціально-економічної політики; зниження ролі держави й послаблення її регулятивної функції.

Значною мірою цьому сприяє недосконалість чинного трудового законодавства та відсутність належного контролю за його дотриманням з боку держави. Концентрація промислового виробництва й трудового потенціалу, територіальна незбалансованість деформують попит і пропозицію на ринку праці. Як результат, це призводить до територіальних диспропорцій попиту та пропозиції на ринку праці.

Високі темпи економічного зростання неможливі без розвитку гнучкого ринку праці й створення ефективних робочих місць, для чого необхідно вдосконалити трудове законодавство; підвищити якість зайнятості та надання державних послуг у сфері сприяння зайнятості населення.

Істотним чинником, що впливає на якість зайнятості й конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників, є умови праці. Близько 30% робочих місць в економіці пов'язані з небезпечними і шкідливими умовами праці. Виробничий травматизм збільшує кількість громадян з обмеженою пра-

цездатністю й, відповідно, державні витрати на реабілітацію інвалідів.

З метою формування ефективного ринку праці необхідно забезпечити підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили шляхом сприяння підприємствам у здійсненні професійного навчання працівників протягом трудової діяльності;

Важливим завданням залишається раціоналізація структури зайнятості на базі поліпшення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності, удосконалення політики оплати праці й створення сучасних високотехнологічних робочих місць відповідно до завдань модернізації економіки.

На сьогодні можна прослідкувати за зменшенням кількості активної частки населення працездатного віку в його загальній кількості, що пов'язано з негативними процесами демографічного відтворення [2].

Однією з тенденцій функціонування сучасного ринку праці є підвищення ризиків для його учасників під впливом економічної кризи, які можна згрупувати так: соціальні ризики що виявляються у можливості втрати робочого місця, неотримання роботи відповідно до набутого кваліфікаційного рівня, декваліфікації під час довготривалого безробіття, а також неотримання необхідних соціальних гарантій на місці роботи. Усе більше виявляється ризик прихованого безробіття; ризики на рівні підприємства, в основі яких лежить дефіцит робочих професій, невідповідність кваліфікаційного рівня працівника необхідному роботодавцеві рівню, плінність кадрів, недотримання трудової дисципліни; зниження якості трудових послуг тощо.

Серед працюючих членів суспільства поширюється значна диференціація заробітної плати як наслідок монопольного стану тих чи інших підприємств і цілих галузей. Наявна недосконалість організаційно-економічного механізму формування оплати праці. Зберігається у значних масштабах таке явище, як бідність серед економічно активного населення, що знижує соціальну згуртованість суспільства. Відзначаються негативні наслідки трудової міграції в умовах трансформаційної економіки.

Слід також мати на увазі, що у вітчизняній економіці на сьогодні відбуваються широкомасштабні, багатовекторні зміни на ринку праці, які не завжди відповідають інтересам трудового потенціалу. Підвищується попит на висококваліфікований, інноваційно-орієнтований, креативний персонал як носій людського капіталу. Відзначається зростання інформатизації ринку праці, застосування сучасних технологій на ньому, з'являються інноваційні форми зайнятості.

Значною мірою виникненню розглянутих негативних тенденцій на вітчизняному ринку праці сприяє недосконалість інститутів державного регулювання. Так, не розроблено прозорого дієвого механізму розмежування повноважень у сфері регулювання ринку праці між регіональними й державними органами влади, органами місцевого самоврядування. Професійна освіта не відповідає потребам ринку праці, простежується відсутність державних пріоритетів у системі освіти. Зберігається тенденція до зниження престижу професій науково-технічного напрямку [3].

Актуальними лишаються проблеми економічної активності населення, кількісно-якісного дисбалансу між пропозицією й потребою в робочій силі, низького кваліфікаційного рівня незайнятого та працюючого населення, а також проблеми зайнятості молоді та інвалідів (порівняно низький рівень освіти інвалідів і їх професійної підготовки; недостатній рівень

підтримки тих, хто вперше виходить на ринок праці (випускників навчальних закладів; недостатня кількість робочих місць, де може бути задіяна праця інвалідів), нелегальні зовнішні трудові міграції, неформалізовані внутрішні трудові міграції та тіньовий ринок праці [4].

Проаналізуємо основні показники на ринку праці та її динаміку за період з 2000 р. до 2012 р. (таблиця 1) [5].

Проаналізувавши цю таблицю, можна зазначити, що найвищий показник економічно активного населення віком від 15 до 70 років і працездатного віку простежується в 2004 р., а найнижчий – у 2012 р. (віком від 15 до 70 років) та у 2010-2011 рр. (працездатного віку). Це свідчить про те, що з кожним роком кількість економічно активного населення знижується. Найвищий показник зайнятого населення у віці від 15 до 70 років і працездатного віку у 2008 році, а найнижчий у 2000 році. Це засвідчує про тенденцію до зростання зайнятого населення. Щодо безробітного населення, то найвищий його показник у 2000 р., а найнижчий – у 2012 р. Порівняно з попередніми роками, рівень безробіття на сучасному етапі є досить низьким. Це пов'язано зі зміною трудового законодавства й законодавства про зайнятість населення, покращенням економічного становища України, збільшенням висококваліфікованих трудових ресурсів.

Для порівняння показників ринку праці у 2013 році візьмемо дані за січень-жовтень. У середньому за I півріччя 2013 року кількість зайнятого населення у віці 15–70 років, порівняно з відповідним періодом 2012 р., збільшилася на 89,3 тис. осіб і становила 20,4 млн осіб. Рівень зайнятості населення зріс з 59,6% у I півріччі 2012 р. до 60,2% у I півріччі 2013 р. Кількість безробітних у середньому за I півріччя 2013 р. зменшилася на 67,4 тис. осіб і становила 1,6 млн осіб. Рівень безробіття населення, віком 15–70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), знизився з 7,8% до 7,5% економічно активного населення. Це пов'язано з активною політикою державної служби зайнятості, а саме: проведення професійного навчання, виплата одноразової допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності, видача ваучерів для

підтримання конкурентоспроможності осіб, старших 45 років на ринку праці [6].

Проблемами сучасного ринку праці є такі:

- нелегальна праця громадян України поза межами країни. За статистикою легальної еміграції громадян України, легально за кордоном живуть і працюють 1,4 мільйона українців. Проте, за неофіційними даними, кількість українців, які живуть і працюють за кордоном, становить приблизно 5–7 мільйонів осіб. Україна опинилася на десятому місці за кількістю емігрантів, які виїхали до більш економічно розвинених країн. Про це повідомляє британське видання The Guardian. На першому місці за кількістю емігрантів перебуває Китай;

- низький рівень середньої заробітної плати – середня зарплата в Україні становить близько 370 доларів. Згідно з новим звітом ООН щодо розміру середньої заробітної плати працівників, у 72 країнах світу середня заробітна плата працівників становить 1480 доларів США;

- зайнятість молоді – молодіжне безробіття в Україні сягає 20% від загальної кількості безробітних по всіх групах. Проблема зайнятості молоді стоїть не лише України, адже майже 13% людей світу у віці від 15 до 24 років – це майже 75 млн. – не мають роботи, і це становище навряд чи покращиться протягом наступних чотирьох років, повідомляє ВСС.

Кадровий холдинг АНКОР оприлюднив звіт про стан ринку праці України в 2013 р. і прогноз на нинішній рік. Темпи зростання зайнятості, як і в попередні кілька років, продовжать своє зниження. Це призведе до зменшення загальної кількості вакансій компаній на 7–10%. Хоча є сфери діяльності, де кадровий потенціал буде розширюватися й у 2014 р. Насамперед мова йде про ІТ-ринок, де при незначному зростанні наймі співробітників збільшився на 15–20%. За попередніми даними холдингу, така сама динаміка збережеться цього року. Достатньо вакансій спостерігалось у фармацевтичному секторі в другому півріччі і протягом року – в аграрному й нафтогазовому секторах. У сільському господарстві приплив інвестицій зміг забезпечити середнє збільшення зарплат на 10–15%. Активними роботодав-

Таблиця 1

Основні показники ринку праці в Україні за 2000-2012 рр.

Рік	Ек. активне населення				у тому числі							
	у віці 15-70 років		працездатного віку		зайняте населення				безробітне населення (за методологією МОП)			
	у середньому, тис. осіб	у %	у середньому, тис. осіб	у %	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
					у середньому, тис. осіб	у %	у середньому, тис. осіб	у %	у середньому, тис. осіб	у %	у середньому, тис. осіб	у %
2000	22830,8	63,2	21150,7	73,7	20175,0	55,8	18520,7	64,5	2655,8	11,6	2630,0	12,4
2001	22426,5	62,3	20893,6	72,6	19971,5	55,4	18453,3	64,1	2455,0	10,9	2440,3	11,7
2002	22231,9	61,9	20669,5	71,7	20091,2	56,0	18540,9	64,4	2140,7	9,6	2128,6	10,3
2003	22171,3	61,8	20618,1	71,4	20163,3	56,2	18624,1	64,5	2008,0	9,1	1994,0	9,7
2004	22202,4	62,0	20582,5	71,1	20295,7	56,7	18694,3	64,6	1906,7	8,6	1888,2	9,2
2005	22280,8	62,2	20481,7	70,9	20680,0	57,7	18886,5	65,4	1600,8	7,2	1595,2	7,8
2006	22245,4	62,2	20545,9	71,2	20730,4	57,9	19032,2	65,9	1515,0	6,8	1513,7	7,4
2007	22322,3	62,6	20606,2	71,7	20904,7	58,7	19189,5	66,7	1417,6	6,4	1416,7	6,9
2008	22397,4	63,3	20675,7	72,3	20972,3	59,3	19251,7	67,3	1425,1	6,4	1424,0	6,9
2009	22150,3	63,3	20321,6	71,6	20191,5	57,7	18365,0	64,7	1958,8	8,8	1956,6	9,6
2010	22051,6	63,7	20220,7	72,0	20266,0	58,5	18436,5	65,6	1785,6	8,1	1784,2	8,8
2011	22056,9	64,3	20247,9	72,7	20324,2	59,2	18516,2	66,5	1732,7	7,9	1731,7	8,6
2012	22011,5	64,6	20393,5	73,0	20354,3	59,7	18736,9	67,1	1657,2	7,5	1656,6	8,1

цями в 2013 році у фінансовій сфері стали банки, які розвивають роботу з фізособами. Попит на робочу силу в цих секторах збережеться.

Експерти прогнозують, що в найближчі кілька років буде слабке зростання ринку праці через відсутність інвестицій у розширення виробництва.

Першочерговими зусиллями держави має бути спрямування інвестицій в економіку знань, де основними факторами розвитку є інноваційна праця й інтелектуальний капітал. Для формування сучасного ефективного ринку праці необхідне створення відповідних інститутів за допомогою державних важелів, які могли б забезпечувати впровадження цивілізованих ринкових відносин і здійснювати їх регулювання. Вирішення зазначених проблем функціонування ринку праці значною мірою залежить від активної участі держави, здійснення нею ефективних регулятивних функцій та проведення відповідних реформ [7, с. 183–184].

Пріоритетними напрямками реформування українського ринку праці є вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп; підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили; сприяння ефективним і доцільним переміщенням працездатного населення; запобігання зростанню безробіття через створення робочих місць за рахунок різних джерел фінансування, упровадження механізмів звільнення і перерозподілу зайнятих, реструктуризації економіки й піднесення вітчизняного виробництва.

Масштабна світова криза зумовила значний рівень безробіття, подальші прогнози щодо якого є песимістичними. Це спричинює серйозні соціальні наслідки: зuboжіння населення, підвищення криміногенної ситуації. У таких умовах особливо ретельно необхідно розглядати заходи щодо захисту працездатного населення як на макрорівні, так і на рівні окремих регіонів і підприємств. Прерогативу має бути віддано активній політиці зайнятості, тобто недопущенню зростання безробіття. Якщо ж неможливо уникнути скорочення, то необхідно врахувати різні критерії відбору працівників, за можливості сприяти їх подальшому працевлаштуванню, надавати матеріальну допомогу.

Сьогодні альтернативними варіантами скорочення працівників можуть бути лізинг персоналу, аутстафінг та аутсорсинг. Це нові форми роботи з персоналом, які дають змогу підвищити зайнятість населення, оптимізувати кількість працівників на підприємстві та знизити витрати працедавця на персонал і виконання окремих бізнес-процесів [8].

Необхідним є вдосконалення законодавчо-нормативної бази функціонування ринку праці з метою

розширення використання нових операцій з персоналом.

Висновки. Досягнення національних інтересів та конкурентоспроможності держави в сучасних умовах економічної глобалізації й науково-технічної інтеграції можна забезпечити при ефективному використанні людського фактора продуктивних сил у трансформаційних процесах суспільного розвитку. При вирішенні зазначених проблем важливо враховувати ситуацію на національному ринку праці й забезпечити раціональне використання трудового потенціалу, підтримуючи при цьому належний рівень життя населення.

Пріоритетними напрямками реформування українського ринку праці мають стати вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, сприяння ефективним і доцільним переміщенням працездатного населення, запобігання зростанню безробіття через створення робочих місць за рахунок різних джерел фінансування, упровадження механізмів звільнення і перерозподілу зайнятих – все це призведе до реструктуризації економіки й піднесення вітчизняного виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Машика Ю.В. Сучасний стан ринку праці України в умовах світової фінансової та економічної кризи / Ю.В. Машика // Економіка, планування та управління в галузях. – 2012. – № 22(1). – С. 250–254.
2. Коновалов Ю.В. Проблеми ринку праці в Україні // Офіційний сайт НСПП. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nspp-dnepr.at.ua/news/problemi_rinku_praci_v_ukrajini/ 2012-02-20-10.
3. Шимченко Л.А. Ринок праці в Україні: проблеми та складнощі реформування / Л.А. Шимченко // Економічний вісник університету : [зб. наук. пр. учених та аспірантів]. – Вип. 10. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ev_u/2011_17_1/Shimchenko.pdf.
4. Городюк А.Б. Стан та перспективи розвитку сучасного ринку праці в Україні / А.Б. Городюк // Інтелект-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.zinet.info/3/gorodiuk.php>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/> – офіційний сайт національного інституту стратегічних досліджень.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
7. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / В.В. Онікієнко, Л.Г. Ткаченко, Л.М. Смельяненко; за ред. В.В. Онікієнка. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 286 с.
8. Сторощук М.І. Ринок праці в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / М.І. Сторощук, Е.М. Ковальська. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65647.doc.htm.